

SHART MAYLIDAGI BIRLIKLARNI INGLIZ TILIDAN O'ZBEK TILIGA
TARJIMA QILISHDA PRAGMATIK MAQSADNING IFODALANISHI (UILLIAM
FOLKNERNING "A ROSE FOR EMILY" ASARI MISOLIDA)

Usmonova Zarina Habibovna

Buxoro davlat universiteti Ingliz tilshunosligi kafedrasida katta o'qituvchisi Email:

z.h.usmonova@buxdu.uz

Samandarov Islom Ikromovich

Lingvistika(ingliz tili) yo'nalishi 1-kurs magistranti

Anotatsiya: Mazkur tezisda William Faulknerning "A Rose for Emily" hikoyasida foydalanilgan shart mayli birliklarini ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilinish jarayonida pragmatik maqsadning saqlanish masalasi tahlil qilinadi. Tadqiqotda shart mayli shakllarining semantik, stilistik va pragmatik funksiyalari aniqlanib, ularning o'zbek tilida adekvat ifodalanish usullari, badiiy matndan olingan misollar asosida yoritiladi.

Kalit so'zlar: shart mayli, pragmatika, badiiy tarjima, modal fe'llar, kontekst, Uilliam Folkner.

KIRISH

Badiiy tarjimada grammatik birliklarning to'g'ri va adekvat ifodalanishi asarning mazmuniy, stilistik hamda pragmatik qatlamini saqlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, shart mayli kabi modal-grammatik kategoriyalar muallifning yashirin bahosi, kinoyasi, ehtimoliy munosabati va ijtimoiy pozitsiyasini ifodalashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Uilliam Folknerning "A Rose for Emily" hikoyasi ana shunday murakkab pragmatik yukka ega bo'lgan badiiy matnlardan biridir.

Mazkur tadqiqotning asosiy muammosi ingliz tilidagi shart mayli shakllarining barcha pragmatik va stilistik nozikliklari o'zbek tiliga tarjima jarayonida har doim ham to'liq aks ettirilmasligidadir. Ingliz tilida shart mayli if-clause konstruksiyalari hamda would, could, might kabi modal fe'llar orqali ifodalansa, o'zbek tilida u asosan "-sa / -sa edi" shakllari bilan beriladi. Bu esa ba'zi hollarda baholovchi, taxminiy yoki kinoyaviy ma'nolarning yo'qolishiga olib kelishi mumkin. Tadqiqot aynan shu pragmatik nomuvofiqliklarni aniqlash va ularni tarjimada bartaraf etish masalasiga qaratilgan.

Ishda shart mayli tushunchasi pragmatika va badiiy tarjima nazariyasi doirasida talqin qilinadi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida E. Naida, P. Newmark, M. Baker va G. Yule kabi olimlarning tarjima va pragmatika bo'yicha qarashlariga tayangan holda qiyosiy-tahliliy yondashuv qo'llaniladi. Shuningdek, Folkner asaridan olingan misollar asosida ingliz va o'zbek tillaridagi shart mayli birliklari semantik va pragmatik jihatdan solishtiriladi.

Asosiy qism

Uilliam Folknerning "A Rose for Emily" asari XX asr Amerika adabiyotida janubiy gotika va psixologik realizm yo'nalishining muhim namoyondalaridan biri hisoblanadi [1, 12]. Asarda til birliklari, shu qatorda, shart mayli shakllari, muallif tomonidan faqatgina grammatik vazifani bajarish uchun emas, balki murakkab pragmatik va stilistik maqsadlarni amalga oshirish vositasi sifatida qo'llanilgan. Shart mayli yordamida

voqealarning rivoji, jamiyatning Emily Grierson shaxsiga nisbatan baholovchi munosabati hamda qahramonlarning ichki kechinmalari bilvosita ifodalanadi [2, 45].

Ingliz tilida shart mayli asosan if-clause konstruksiyalari hamda would, could, might kabi modal fe'llar orqali namoyon bo'ladi. Ushbu birliklar ko'pincha ehtimollik, taxmin, noaniqlik yoki ijtimoiy fikr va baho berish ma'nolarini bildirib, matnning pragmatik ma'no yukini oshiradi [3, 95]. O'zbek tilida esa shart mayli asosan "-sa / -s edi" qo'shimchalari yordamida ifodalanadi. Ammo ikki til tizimi o'rtasidagi grammatik va stilistik farqlar tufayli ingliz tilidagi shart maylining barcha pragmatik ma'no nozikliklarini to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilish har doim ham mumkin emas [4, 75].

Masalan, asarda uchraydigan quyidagi jumlaning ko'rib chiqamiz:

"If Emily had been a man, no one would have questioned her behavior." Ushbu jumladan shart mayli retrospektiv ehtimol ma'nosini ya'ni, jamiyatdagi gender tengsizlik masalasini bilvosita tanqid qiladi [1, 12]. Ushbu jumlaning o'zbek tiliga: "Agar Emily erkak bo'lganida edi, uning xatti-harakatlarini hech kim shubha ostiga olinmas edi." tarzida tarjima qilish orqali, shart maylining tanqidiy hamda baholovchi pragmatik ohangi saqlab qolinadi.

Yoki "If she had known them better, she might have trusted someone." misolida Emilyning o'tmishdagi xatti-harakatlarini yoki tanlovlarini o'zgartirish mumkinligini nazarda tutadi, lekin bu faqat taxmin pragmatik ma'nosini ifodalaydi. Yana bir misol, "If Emily were younger, she would have married." faqat nazariy, aslida esa voqelikda sodir bo'lmagan holatni ifodalaydi.

Shuningdek, asarda would fe'li ko'pincha an'anaviy shart va majburiyat ma'nosidan tashqarida, jamiyatning taxmin va kutilmalarini ifoda etish vazifasini bajaradi. Jumladan: "They thought she would marry him". Bu jumladan would real harakatni emas, balki aksincha shaharcha aholisining Emilyga nisbatan ijtimoiy kutuvlarini aks ettiradi [2, 45]. O'zbek tilida ushbu pragmatik ma'no: "Ular, Emily u bilan turmush quradi, deb o'ylashgan." shaklida berilib, jamiyatning unga nisbatan subyektiv bahosi saqlab qolinadi.

Could va might modal fe'llari esa asarda ehtimollik, noaniqlik va masofa ma'nolarini ifodalashga xizmat qiladi. Masalan: "It was as if she could hear us." Bu misolda could fe'li real qobiliyatni emas, balki kuzatuvchilarning subyektiv tasavvurini bildiradi [3, 98]. O'zbek tilida bu nozik pragmatik ma'noni: "Go'yo u bizni eshitayotgandek edi." kabi stilistik moslashtirilgan izohli konstruksiyada yetkazish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz tilidagi shart mayli birliklarini o'zbek tiliga tarjima qilishda grammatik ekvivalentlikdan ko'ra, funksional va pragmatik moslik muhimroq ahamiyat kasb etadi [5, 22]. Tarjimon kontekst, nutq vaziyati, muallif pozitsiyasi hamda milliy-madaniy omillarni hisobga olgan holda tarjima strategiyasini belgilashi zarur [6, 60]. Ayniqsa, Faulkner asarlarida shart mayli orqali ifodalangan yashirin kinoya va baholovchi munosabatni saqlab qolish tarjimonning ijodiy yondashuvini talab qiladi [7, 35].

Xulosa. Uilliam Folknerning "A Rose for Emily" asarida qo'llanilgan shart mayli birliklari, asarning pragmatik va stilistik tizimida muhim o'rin tutadi. Ularni ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilishda, pragmatik maqsadni saqlash tarjimonning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Shart maylining ehtimoliy, baholovchi va tanqidiy ma'nolarini hisobga olgan holda amalga oshirilgan tarjima asarning badiiy-estetik qadr-qiyamatini o'zbek o'quvchisi uchun to'liqroq ochib beradi.

- Foydalanilgan adabiyotlar
1. Faulkner, W. *A Rose for Emily*. — New York: Modern Library, 1930.
 2. Baker, M. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. — London: Routledge, 2018.
 3. Nida, E. A. *Toward a Science of Translating*. — Leiden: E.J. Brill, 1964.
 4. Newmark, P. *A Textbook of Translation*. — London: Prentice Hall, 1988.
 5. Yule, G. *Pragmatics*. — Oxford: Oxford University Press, 1996.
 6. Komilov, N. *Tarjima nazariyasi asoslari*. — Toshkent: Fan, 2012.
 7. Safarov, Sh. *Pragmatika*. — Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2015.
 8. Rakhmatova, M. (2016). DISCUSSION ON VALUES, CULTURE, AND LANGUAGES. In *International Scientific and Practical Conference World science (Vol. 2, No. 11, pp. 40-42)*. ROST. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=27198684>
 9. Habibovna, U. Z. (2023). Rey Bredberining “Marsga Hujum” (“The Martian Chronicles”) Asari Tarjimasida Leksik Xususiyatlar. *Miasto Przyszłości*, 32, 354–357.
 10. Usmonova, Z., & Quvvatova, D. (2021). The features of artistic functions in scientific fantasy (using the example of Ray Bradbury and Isaac Asimov’s works). *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*.
 11. Usmonova, Z., & Nurulloyevna, I. U. (2024). THE LINGUISTIC ANALYSIS OF TERMINOLOGY RELATED TO CRAFTS IN THE STORY OF “A ROSE FOR EMILY” BY WILLIAM FAULKNER. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 5(46), 99-102.
 12. Habibovna, U. Z. (2022). The Implementing Author’s Vivid Speculation of the Technologically Advanced Era in the “I Robot” By Isacc Asimov. *Eurasian Research Bulletin*, 7, 63-65.
 13. Naimova, A. M., & Vaxronova, B. D. (2025). THE PECULIAR FEATURES OF MYTH MAKING TOOL IN PROSE. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, 3(35), 66-69.
 14. Djalilova, Z. (2022). СИМВОЛИЧЕСКИЕ ЗНАЧЕНИЯ ФИТОНИМОВ В ПОЭЗИИ М.ДРАЙТЕНА. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 8(8). извлечено от http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/4623